

NAZILLI VE CİVARINDA BİR YÖRÜK TOPLULUĞU: HORZUM AŞİRETİ

Doktora Öğrencisi Uğur AVCI

Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, ORCID:0000-0002-6945-134X

GİRİŞ

Çalışmanın ana kaynağını Türkiye Cumhuriyeti Devleti Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan NFS.d.. 03074 kodlu ve H. 1260/M. 1844-45 tarihli defterdir. "Aşiret defteri" olması açısından oldukça önemli olan defterde Aydın Sancağı sınırları içerisinde bulunan *hayme-nişin* aşiretlerin nüfus kayıtları bulunmaktadır¹. Defter haricinde çeşitli arşiv belgeleri ve araştırma eserleriyle Horzum Aşireti'ne yönelik bilgiler toplanmıştır.

Yukarıda belirtilen defter içerisinde Nazilli Kazası ve idarî sınırları içerisinde bulunan Arpaz, Dallica ve Sultanhisarı ile Karacasu'ya bağlı Pirlibey, Saz ve Yamalak Karyeleri ile Aliğa Çiftliği civarında Horzum Aşireti'ne ait yerleşim bulunmaktadır.

Devletlerin omurgalarını sahip oldukları insan sayısı ve çeşitliliği oluşturuyordu. "İmparatorluk" statüsüne erişebilmeleri için idarî ve siyasî etmenlerin yanı sıra yönettikleri nüfus potansiyeli de oldukça önemliydi. Bütün bu etmenlerin sonucunda da devletin güvenliği için asker ihtiyacı ortaya çıkıyordu (Barkey 2013: 20). Potansiyel asker gücünü belirlemek için ise halkın özelliklerinin bilinmesi gerekiyordu. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nde her yeni toprak parçasında, henüz *harbin tüten dumanları sönmeden* (Ortaylı 2008: 125) sayım yapılarak bölge insanının özellikleri kayıt altına alınırdı. Bu kayıtların bir nedeni de Türk devlet geleneğinin bir parçası olarak halkın sosyal, kültürel ve dinî unsurlarının daha adil bir şekilde yönetilmek istenmesi de olabilir (Kafesoğlu 1999: 364). Ancak asıl neden ekonomik olabilir. Çünkü 1830 yılına kadar yapılan bütün sayımlarda sadece vergi mükellefi kişiler kayıt altına alınmıştır (Öz 2000: 17).

1830'lara gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin yönettiği halk hakkındaki bilgi ihtiyacı değişmeye başlamıştı. Artık sadece vergi mükellefi kişileri değil, aileye mensup erkekleri de kayıt altına almıştı. Henüz fotoğraf icat edilmediği için² bu kayıtlar oldukça detaylı bir şekilde tutulmuştur. Behar'ın deyişiyle *salt bilgi edinme dürtüsü daha ağır basmış* (Behar 2000: 63) ve erkek nüfusun eşkâli, isim, baba adı, yaş bilgisinin yanı sıra varsa lakabı, baba ve aile/soy adları, meslek bilgisi kaydedilmiştir. Ayrıca çok fazla olmamakla birlikte başka yerlerden göçenlerin memleket bilgileri de bu kayıtlar arasında yerini almıştır.

1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımı³ sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar çeşitli periyotlarda yeni sayımlar yapılmıştır. Ancak 1881 yılına kadar yapılan sayımlarda, bazı istisnalar haricinde, sadece erkek nüfus kaydedilmiştir. Bu noktaya dikkat çeken Quataert, Osmanlı'nın insanları değil de *tebaasına ait servet sayımı* yaptığını vurgulamıştır (Quataert 2013: 172). İlk nüfus sayımında aşiretlerin toplam nüfusu ve çadır sayıları verilmişse de (Kara 1997:19), takip eden yeni sayımlarda Osmanlı toplumunun diğer üyeleri gibi eşkâlleri kayıt altına alınmıştır.

¹ Defterdeki Aşiretler için bkz: (Sarıbey 2017: 247-291).

² Fotoğrafın resmî olarak icadı, Fransız Bilimler Akademisi tarafından 19 Ağustos 1839 olarak ilan edilmiştir (Önen 2016: 12). Her ne kadar fotoğraf icat edilmişse de devlet sınırları içerisinde yaşayan insanların hepsini fotoğrafının çekilebilmesi için onlarca yıl geçmesi gerekmektedir.

³ Osmanlı Devleti'nin ilk nüfus sayımı ve yapılış amacı hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşleri karşılaştırmak için bkz: (Karal 1997; Bingöl 2004; Aydın 1990; Kütükoğlu 2010).

Ayrıca üç kişi mürur tezkireleri verilerek Asakir-i Hassa-yı Şahane'den Nazilli'ye hava değişimine yollanmıştır.

Sonuç olarak Batı Anadolu'nun en büyük aşiretlerinden olan Horzumluların Nazilli ve çevresinde önemli bir popülasyonu bulunmaktadır. 19. yüzyılın ortalarında göçerlikten vazgeçmemiş olmalarına karşılık bir kısmı sendater yaşamı deneyimlemeye başlamış, devlete asker gönderen genç bir topluluk olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

KAYNAKLAR

Resmî Yayınlar

- BOA, A. {DVNSMHHM.d...26-120, H. 01.03.1982.
BOA, A. {JMKT.UM., 223-72, H. 29.05.1272.
BOA, A. {DVNSAHKA.A...d.00062, H.29.11.1192.
BOA, A. {AMD.15-68, H. 29.12.1265.
BOA, A. {DVN.MHM., 12-4, H. 15.11.1270.
BOA, A. {JMKT.MHM.79-7, H. 02.03.1272.
BOA, A. {JMKT.UM..197-8, H. 09.09.1271.
BOA, A. {JMKT.UM..20-10, H. 14.08.1266.
BOA, A. {JMKT.UM..223-72, H. 29.05.1272.
BOA, A. {JMKT.UM..240-2, H.15.10.1272.
BOA, BEO, 1472-110361, H. 17.12.1317.
BOA, C..ZB...29-1422, H. 27.04.1241.
BOA, DH.İD., 102-6, H. 16.12.1328.
BOA, DH.MKT.2358-41, H.13.02.1318.
BOA, ML.VRD.TMT.d... 16214, H.29.12.1261.
BOA, MVL, 198-58, H. 29.06.1266.
BOA, MVL., 216-27, H. 06.03.1272.
BOA, MVL., 643-37, H. 09.07.1279.
BOA, MVL.19-11, H. 22.12.1263.
BOA, NFS.d.. 3074, H. 1260.
H. 1302 Tarihli Aydın Vilayet Salnâmesi.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

- "Hacı", *Kubbealtı Lügati*, <http://lugatim.com/s/hac%C4%B1> (Erişim Tarihi: 30.07.2022).
Aksu, M. 2015. *Teke Yörükleri (1800-1900)*, TTK, Ankara.
Aksu, F. 1935a. "Horzum Yörükleri", *Ün, Isparta Halkevi Mecmuası*, 17, 2 (Ağustos): 243-246.
Aksu, F. 1935b. "Yamutlar (Hamid oğulları)", *Ün, Isparta Halkevi Mecmuası*, 16, 2 (Temmuz): 226-229.
Aksu, F. 1935c. "Yer Adlarımız II, Isparta İlinde Oymak Adları", *Ün, Isparta Halkevi Mecmuası*, 19, 2 (Birinci Teşrin): 279-280.
Aksu, F. 1938. "Yılanlıoğullarına Dair Vesikalar 1", *Ün Isparta Halkevi Mecmuası*, 4, 48 (Mart): 685-689.
Arıcalı, T. 2009. "19. Yüzyılda Anadolu'da Mülkiyet, Toprak ve Emek", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, ed. Çağlar Keyder, Faruk Tabak, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: 128-138.
Armağan, A. M. 2009. *Ege Tarihi Coğrafyası, Boylar, Aşiretler, Obalar, Kentler, Köyler, Tarihi Semtler*, Özden Ofset, İzmir.
Arslan, N. 2009. *Karaçakal Yörükleri*, Altın Kalem Yayınları, İzmir.
Avcı, U. 2021. "XIX. Yüzyılın Ortalarında Aydın Sancağı'nda Kızıllıklı Aşireti'nin Tipoloji Kayıtları", *İpek Kumaşa Yazılmış Bir Ömürdü Tarih: Prof. Dr. Serap Yılmaz'a Armağan*, Edt. Aysun Sarıbey Haykıran, Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, Tanju Demir, Hüseyin Üreten, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, Aydın: 467-510.
Aydın, M. 1990. "Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri", *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul: 81-106.
Barkan, Ö. L. 1958. "Essai sur les donées statistiques des registres de recensement dans l'Empire ottoman au XVe et XVIe siècles", *JESHO*, I: 9-36.
Barkey, K. 2013. *Farklılıklar İmparatorluğu Osmanlılar, Bir Karşılaştırmalı Tarih Perspektifi*, çev. Ebru Kılıç, Versus Kitap, 2. Baskı, İstanbul.
Başaran, M. - Sarıbey Haykıran, A. - Özçelik, A. 2018. *Atçalı Kel Mehmed Efe, Batı Anadolu'da Eşkıyalık ve Zeybeklik*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
Başaran, M. - Sarıbey Haykıran, A. 2009. "Osmanlı Merkezi Yönetimine Taşranın Direnişi: Atçalı Kel Mehmed Ayaklanması", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XII, 22: 155-164.

- Behar, C. 2000. "Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ed. Halil İnalçık, Şevket Pamuk, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara: 61-72.
- Bingöl, S. 2004. *1829 İstanbul Nüfus Sayımı ve Tophane Kasabası*, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Coşkun, A. - Sivridağ, A. - Karaca, Y. - Yekeler, N. - Özkılınç, A. - Atik V. (Haz.) 2020. *Kaynaklarıyla Osmanlı Coğrafyası Yer Adları Sözlüğü*, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, İstanbul.
- Çabuk, V. 1986. "Yörükler", *İA*, C. 13, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: 430-435.
- Dağoğlu, H. T. 1936. "Geçmişde Ispartada Aşiretler", *Ün, Isparta Halkevi Mecmuası*, 28, 3 (Temmuz): 392-393.
- Demirtaş, F. 1948. "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar", *Bellekten*, C. 12, S. 47 (Temmuz): 575-614.
- Dikmen, G. 1952. *Nazilli, Tarih ve Coğrafyası*, Hür Efe Matbaası, İzmir.
- Dündar, H. S. 2019. *1190, 1193, 1196, 1199 Tarihli Anadolu Ahkâm Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılda Aydın Sancağı*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Ercan, M. 2019. *XIII.-XIV. Yüzyıllarda Anadolu'da Harezmliler (Horzumlular)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Erdoğan, M. A. 2011. "XVI. Yüzyıl Ortalarında Menteşe Bölgesinde Konar Göçerler", *2. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, 9-12 Mayıs 2011, Bildiriler*, Haz. Ahmet Özgiray, M. Akif Erdoğan, Bodrum Belediyesi, Bodrum: 217-238.
- Erdoğan, M. A. 2015. "1530 Yılında Aydın Sancağında Aşiretler ve Cemaatler", *Kâşgarlı'nın Tarihçi Torunu Reşat Genç*, ed. Mehmet Şahingöz, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, M. A. 2015. *Aydınlı Mufassal Defteri (Metin ve İnceleme), Timar ve Yaya Yoklaması Defteri Parçaları ile Birlikte*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Eröz, M. 1965. "Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük-Türkmen Köyleri", *Sosyoloji Konferansları*, 6: 119-154.
- Eröz, M. 1975. *Doğu Anadolu'nun Türklüğü*, Türk Kültür Yayını, İstanbul.
- Gökbel, A. - Şölen, H. 1936. *Aydın İli Tarihi, Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar*, C. 1, Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul.
- Gökçe, T. "Müstakil Bir İdari Birim Olarak Bodrum İlçesinin Öncüsü: XVI. Yüzyılda Sıravolos Kazâsı", *1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Uluslararası Bodrum Sempozyumu (24-26 Ekim 2007) Bildiriler*, C. 1, Haz. Ahmet Özgiray, M. Akif Erdoğan: 239-276.
- Gökçen, İ. 1946. *16. ve 17. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yörük ve Türkmenler*, C.H.P. Manisa Halkevi Yayınları, İstanbul.
- Göney, S. 1975. *Büyük Menderes Bölgesi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Gül, M. 2006. "Harezmliler Türklerin Anadolu ve Yakınođu'daki Roller ve Tesirleri" *Bellekten*, 70, 257 (Nisan): 97-118.
- Gülten, S. 2008. *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Gündüz, T. 2002. "Konar Göçer", *DİA*, C. 26, Ankara: 161-163.
- Halaçođlu, Y. 1991. "Aşiret", *DİA*, C. 4, İstanbul: 9.
- Halaçođlu, Y. 2009. *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- İlgürel, M. 1993. "Celâli İsyânları", *DİA*, C. 7, İstanbul: 252-257.
- Kafesoğlu, İ. 1999. *Türk Millî Kültürü*, Ötügen Neşriyat, 19. Baskı, İstanbul.
- Karal, E. Z. 1997. *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2. Baskı, Ankara.
- Keleş, E. 2020. "Aydın Vilayetinde Aşiretlerin İskânı ve Sorunlar (19. Yüzyılın İkinci Yarısı)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (SUTAD)*, 48 (Nisan): 211-242.
- Köprülü, F. 1943. "Osmanlı İmparatorluğunun Etnik Menşei Mes'eleleri", *Bellekten*, 7, 28 (Ekim): 219-312.
- Köylerimiz, 1 Mart 1968 gününe kadar*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1968.
- Kütükoğlu, M. S. 2000. *XV ve XVI. Asırlarda İzmir Kasabasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, İzmir.
- Kütükoğlu, M. S. 2010. *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Orhonlu, C. 1987. *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Ortaylı, İ. 2008. *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, 3. Baskı, Ankara.
- Önen, F. 2016. *Osmanlı Devleti'nde Fotoğrafçılığın Gelişimi ve Fotoğrafın Tarihsel Kaynak Değeri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Öz, M. 2000. "Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ed. Halil İnalçık, Şevket Pamuk, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara: 15-32.
- Özdeğir, M. 2007. "Vize Kazası Vakıfları -XVI. Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre-", *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, XXII, 1: 165-187.
- Özdemir, A. Z. 1985. *Avşarlar ve Dadalođlu*, Dayanışma Yayınları, Ankara.
- Özgün, C. 2006. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1923) Aydın İlinde İktisadi Değişim*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Özkılınç, A. - Coşkun, A. - Sivridağ, A. - Yüzbaşıoğlu, M. 2001. *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, I, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özkılınç, A. - Coşkun, A. - Sivridağ, A. (Yay. Haz.), 2013. *Osmanlı Yer Adları: II, Anadolu, Karaman, Rum, Diyarbakır, Arap ve Zülkadriye Eyaletleri (1530-1556)*, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Özkılınç, A. - Coşkun, A. - Sivridağ A. (Yay. Haz.) 2013. *Osmanlı Yer Adları: I, Rumeli Eyaleti (1514-1550)*, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özlu, H. 2006. *XIX. Yüzyılda Denizli Merkez Kazasına Bağlı Köylerin Sosyo-Ekonomik Durumu (Temettuat Defterlerine Göre)*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Pakalın, M. Z. 1993. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, MEB, İstanbul.
- Quataert, D. 2013. *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1912*, Çev. Ayşe Bertkay, İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.
- Sakaođlu, S. 1986. *Dadalođlu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sâmi, Ş. 1317. *Kâmus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet.
- Sarı, S. 2008. *XV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe, Hamid ve Teke Sancağı Yörükleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.
- Sarıbey Haykıran, A. 2017. "Tanzimat ve İskân: 1844 Nüfus Sayımında Aydın Sancağı'nda Aşiretler", *Tarih Okulu Dergisi*, 10, XXXII (Aralık): 247-291.
- Saydam, A. 2015. "Osmanlı Devleti İle Aşiretler Arasındaki Çatışma Konuları ve Devletin Denetim Araçları", *Abdülkadir Yuvalı Armağanı*, C. 1, Kardeşler Ofset, Kayseri: 89-124.
- Seyirci, M. 1992. "Türklerde Yayılcılık ve Antalya Yörüklerinin Çıktığı Yayılar", *Güneyde Kültür Dergisi*, 41 (Temmuz): 15-18.
- Sümer, F. 1992. *Çepniler, Anadolu'daki Türk Yerleşmesinde Önemli Rol Oynayan Bir Ođuz Boyu*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Sümer, F. 2013. "Yörükler", *DİA*, C. 43, İstanbul: 570-573.
- Sümer, F. 2016. *Ođuzlar (Türkmenler), Tarihler-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 6. Baskı, İstanbul.
- Şahbaz, D. 2013. *XVI. Yüzyılda Bozdođan Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu.
- Şahin, İ. 2006. "Anadolu'da Ođuzlar", *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, Eren Yayıncılık, İstanbul: 55-83.
- Şahin, İ. 2021. "Saruhanoğullarının Menşesine Dair", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-IV, Saruhanoğulları Beyliđi Bildiriler*, Haz. Mehmet Ersan, Cüneyt Kanat, Mehmet Şeker, Muzaffer Tepekaya, TTK, Ankara: 29-50.
- Şölen, H. 1945. *Aydın İli ve Yörükler*, C.H.P. Basımevi, Aydın.
- Tekcan, M. 2013. "Türkiye Dışındaki Afşarlar", *Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları, 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, ed. Marcel Erdal, Yunus Koç, Mikail Cengiz, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara: 517-524.
- Texier, C. 2002. *Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, çev. Ali Suat, C. II, Latin Harflerine Aktaran, Kâzım Yaşar Koprıman, Sadeleştiren Musa Yıldız, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- Turgut, V. 2016. "Batı Anadolu Beyliklerinin Menşei Meselesi", *Sosyal ve Kültürel Araştırmaları Dergisi*, II, 3: 55-89.
- Türkay, C. 2001. *Başbakanlık Arşiv Belgeleri'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemâatlar*, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Uçakçı, İ. 2013. *Çorum, Yozgat, Kırşehir, Kırıkkale, Çankırı Yöresi'nde Ođuz Boyları, Aşiret, Oymak, Cemaatler*, Bilgeođuz Yayınları, İstanbul.
- Uluçay, M. Ç. 2013. *Atçalı Kel Mehmed*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 1, TTK, Ankara.
- Varlık, M. Ç. 1974. *Germiyan-oğulları Tarihi (1300-1429)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Yalman (Yalgın), A. R. 1977. *Cenupta Türkmen Oymakları I-II*, Haz. Sabahat Emir, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Yaşayanlar, İ. 2019. "Hudâvendigâr Sahasındaki Yörüklerin 19. Yüzyılda Yerleşik Hayata Geçirilmesi", *Yörükler, Orta Asya'dan Anadolu'ya*, Edt. İlhan Şahin, Bursa Osmangazi Belediyesi, İstanbul: 211-225.
- Yınanç, M. H. 1978. "Celâleddin Harzemşah", *İA*, C. 3, İstanbul: 49-53.